

Alice Z., narozena 1968, vysokoškolské vzdělání, nyní zajišťuje klinické studie

Jaký byl na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let vztah tvé rodiny k režimu?

Asi jako ve většině domácností, což znamená, že lidé věděli, co se smí říkat jenom doma a co se smí říkat také na veřejnosti. Doma se věci říkalo víc a jinak. Kupříkladu téměř každá rodina, se kterou jsme byli ve styku, měla doma některé knihy, které byly zakázané, a všechny děti byly instruovány, že nikde nesmí říkat, že ty knížky doma mají.

Přáli jste si, aby se režim změnil?

Ano, většina lidí si přála, aby to skončilo, ale málokdo tomu věřil. Přání, abychom se měli tak, jak se mají lidé na Západě, tam bylo, ale málokdo věřil, že k tomu někdy dojde.

Jak život vlastně koncem osmdesátých let vypadal?

Řekla bych, že obdobně jako dnes. Ráno se člověk sebral, šel do práce, odpoledne přišel domů. Rozdíl byl jenom ten, jak intenzivně se v práci pracovalo. Většina lidí si vyřizovala osobní záležitosti i v pracovní době – zašli si na nákup, obtelefonovali několik známých... pracovní výkon za komunistů ani vzdáleně nepřipomínal ten, na který jsem dneska zvyklá já. I kdyby tehdy někdo pracoval výrazně víc než ostatní, tak by ho ten zbytek brzdil, protože by jim ničil normy. Ale zato byli zaměstnaní všichni včetně těch, kteří ani zaměstnaní být nechtěli.

Co jsi tou dobou dělala ve svém volném čase?

Chodila jsem do turistického oddílu, což byl tehdy v podstatě nástupce Skautu. Naši vedoucí byli zkušení skauti, ale pod hlavičkou Skautu mládež vést nemohli, proto jsme byli takzvaný turistický oddíl. Když jsme nosili zelené šátky, měli jsme s tím problémy, protože to byla známka příslušnosti ke skautingu. Naši vedoucí nám často říkali, že na veřejnosti je snazší šátek sundat než vyvolávat problémy. Pamatuju si na jeden, když jsme kolem roku '84 měli společné závody s Pionýrem, protože někoho napadlo, že se každoroční závody konané jak naším oddílem, tak Pionýrem sloučí. Tehdy jsme tam přišli v těch šátcích a nějaká aktivní vedoucí pionýrů to hnala nahoru a potom to přišlo jako oficiální zákaz, ty šátky nosit. A přitom šlo o takovou nevinnou věc, jako byl šátek.

Jak se ten život konkrétně změnil po sametové revoluci?

Pro naši generaci to byla možnost vyjet do ciziny, někam se podívat. Například k tomu, aby se člověk podíval do Jugoslávie, dřív potřeboval výjezdní doložku, protože byla možnost přes Rakousko utéct na Západ. A ano, po revoluci se pulty zaplnily zbožím, které bylo dřív třeba dostupné jenom sezonně. Ale ten největší rozdíl je ten, který zažívá tvoje generace, protože vy už neznáte všechna ta omezení. Například to, že dneska člověk může říct, co si myslí, je mnohem důležitější změna než to, jestli máš na pultě hrušky v lednu.

Jak jsi vnímala demonstrace v průběhu roku 1989?

No, demonstrace začaly už v lednu kvůli výročí úmrtí Palacha. Ten se víceméně upálil na protest proti vstupu sovětských vojsk a proti normalizaci. A v tom osmdesátém devátém se

konaly připomínkové akce, a tehdy to režim rozehnal velmi razantně vodními děly a poštváli na nás psy.

Ty jsi tam byla?

Byla jsem tam na tak krátkou dobu, že se ani neodvážuju říct, že jsem tam byla. Tehdy jsme se tam šli podívat, ale dostali jsme se tam ve chvíli, kdy ta potlačovací akce už běžela. Stihli jsme uniknout do vedlejší ulice a moje kamarádka si naštěstí zrovna přivydělávala úklidem ve Vodičkově, takže měla klíče od nějakého domu, kam jsme v podstatě utekli. A pak jsme se seshora z těch kanceláří dívali dolů a musím říct, že to nebyl příjemný pohled, protože jsme viděli, jak tam policie s vlčáky nahání lidi. A to pak teprve když to vidíš na vlastní oči, tak ti dojde, že jsi tam mohla být taky. A těm lidem potom znepríjemňovali život tak, jak to uměla jenom Státní bezpečnost.

Účastnila ses pak ještě dalších demonstrací?

Musím říct, že tahle zkušenost mi nahnala strach. Teprve potom to člověk domyslí až do těch důsledků, byla jsem na vysoké škole a mohlo mi to zkomplikovat další studium. To byl koneckonců smysl toho režimu, ten režim v podstatě vyvolával strach, kterým držel lidi na uzdě. A málokdo toho měl tak málo, aby mohl říct, že nemá o co přijít.

Jak jsi vnímala průběh samotné sametové revoluce?

Známky toho, že se něco děje, byly už od začátku roku 1989, akorát si myslím, že nikdo nečekal, že to vyústí až do toho, do čeho to vyústilo. Už jen ten fakt, že to začalo pokojnou studentskou demonstrací. Ačkoliv se to rozrostlo do větších rozměrů a režim proti tomu zakročil tak, jak zakročil, pořád pro mě není pochopitelné, že výsledek toho všeho byl pro ten režim tak fatální. Jak banálně to začalo a jaké obrovské důsledky to mělo. Ta rychlost, jakou se režim převrátil, a že to bylo poměrně pokojnou cestou, mě překvapuje dodnes.

Účastnila ses sametové revoluce?

Já 17. listopadu vůbec nebyla v Praze. Byli jsme s kamarády na chalupě a poslouchali rádio Svobodná Evropa, takže jsme to věděli už sedmnáctého večer. To bylo v pátek. A když jsme se v neděli vraceli, město už bublalo. Bylo znát, že k něčemu došlo a nespokojenost vybublává na povrch. A když jsme v pondělí přišli do posluchárny, byla vyhlášena stávková pohotovost a přestalo se učit. A místo práce do školy se potom organizovalo předávání informací, aby se o situaci v Praze dozvěděl zbytek republiky. Tak jsem docházela na stávkový výbor, vyzvedávala jsem tam informační letáky, chodila s nimi na nádraží a vylepovala je na dveře ve všech vagonech, aby vlaky, když odjížděly z Prahy do okrajových částí, odjížděly s těmi informacemi.

A nebála ses, že tě chytí?

Tehdy už jsem se asi ani nebála. Tehdy ten vztek, jak tvrdě režim proti demonstrantům zasáhl, byl větší než strach.

Jak došlo k pádu režimu?

Zvláštním způsobem. Náhle se zorganizovala ohromná spousta lidí a všichni vstoupili do stávky. V tu chvíli měl režim dvě možnosti: buď to krvavě potlačit, nebo se to snažit nějak vyjednat. V té chvíli musel být už režim nějakým způsobem podlomený, protože východnímu bloku už zřejmě jaksí docházely síly. Vědomí, že se to neděje jenom u nás, ale že režimy najednou začínají padat jako domečky z karet řetězovou reakcí, mělo zřejmě ten výsledek, že lidé měli menší strach, že se bude opakovat situace z osmašedesátého. Každý stát měl najednou své problémy. V Německu, Polsku i Maďarsku už režim kolísal a lidem to usnadňovalo překonat strach a režimu bránilo použít krvavé násilí, ačkoliv v Rumunsku to zkusili. Zabili spoustu lidí, ale už to stejně nepotlačili.

Jak hodnotíš celou situaci teď, po letech?

Vážím si svobody, kterou jsme získali. A nerada bych se jí znovu vzdala.

V jakém smyslu vzdala?

Přišli jsme o ni kvůli nástupu komunismu od východu a následné vlně nacionalismu ze západu. A teď, když bychom mohli navázat na dobré tradice a vrátit sami sobě ztracenou sebedůvěru, chystáme se ji dobrovolně obětovat plíživému socialismu.

Čímž myslíš co?

Hádej.

Analýza rozhovoru

Rozhovor jsem se rozhodla uskutečnit s maminkou, protože mě samotnou zajímaly zkušenosti mých nejbližších. Z důvodu studijního pobytu v Hamburku jsem ho nejprve plánovala vést přes Skype, ale bohužel, možná bohudík, jsem to nakonec odložila až na doma, ačkoliv tato zkušenost by byla jistě zajímavá. Byla jsem velmi mile překvapena, že maminka odpovídala na otázky strukturovaně a relativně spisovně, takže jsem neměla vůbec žádný problém záznam přepsat.

Na rozhovoru mě poměrně dost překvapilo, když mi máma řekla, že lidé v žádnou změnu nevěřili. Řekla bych, že narušení režimu musela být znát už od začátku roku 1989, a to, že počet demonstrací narůstal a atmosféra se stále vyostřovala, tomu určitě nasvědčovalo. Jak navíc například zmínil pan MÜNICH, když měl u nás přednášku, ekonomové příchod sametové revoluce očekávali. Na druhou stranu je nutné přihlédnout k tomu, že po zklamání z osmašedesátého zřejmě spousta lidí přišla o naděje. Pro mne je ale jako pro člověka narozeného do svobody naprosto nepředstavitelné, že bych v takových podmínkách žila, a tudíž nemohu tak docela posoudit, zda bych měla, či neměla odvahu věřit ve zlom.

To, že za komunistů měli a museli mít práci úplně všichni, jsem již věděla. Že ten, kdo pracoval víc než ostatní, nebyl odměněn zvýšením platu, což vedlo k obrovské demotivaci, jsem věděla rovněž. Překvapil mě však vysloveně výrok „ten zbytek ho brzdil, protože by jim ničil normy“. Nejsem si docela jistá, jak doslovně si to mám vyložit. Lidí, kteří chtějí za nízký plat pracovat navíc, sice mnoho není, ale skutečně jim v tom bylo vyloženě bráněno?

Co mě ale udivilo asi nejvíc, bylo vylepování plakátů do vlaků. Máma nikdy nic takového nezmínila a navíc jsem ani netušila, že něco takového bylo potřeba – nerozvíjela jsem své představy o sametové revoluci tak daleko. Sama ta myšlenka mi přišla geniální, z vlaků se tak vlastně staly pojízdny noviny, v nichž se člověk dočetl věci, které by jinde nevydali.

Nejsem si jista, kolik lidí si spojuje socialismus s EU. S mámou jsem na toto téma vedla již několik diskusí, ale vzhledem k tomu, že moje obzory v oblasti ekonomiky nejsou příliš široké, většinou jsem spíš poslouchala, takže se to snad za diskuse ani nedá označit. Moje maminka je euroskeptik a na všech možných příkladech se mi snaží objasnit, proč vlastně. Nejsem si bohužel tak docela jistá, jestli její důvody vůbec kdy pochopím – socialismus jsem nezažila, ekonomiku mě nikdy nikdo nevyučoval a mnohé politické souvislosti současného světa mi unikají. Z úplného závěru rozhovoru pro mne ale vyplývá, že lidé by si získané svobody měli více vážit – což, ať už je na místě mluvit v této souvislosti o EU, nebo ne, je rozhodně pravda.